

IV.
ИЗВѢСТІЯ

НА

Варненското Археологическо Д-ство
1910.

МАТЕРІЯЛИ

за изучване историята на гр. Варна и окрѣга.

(Съ три таблици и 5 обр. въ текста).

ВАРНА

Издание на Варненското Археологическо Дружество

1911.

VI.

Неизвѣстно пиемо и крайбрѣжни насипи.

Съобщава Х. К. Шкорпилъ.

(Съ три образа въ текста).

Край Черно море до с. Бѣла и до г. Варна сж били намѣрени два камѣка ¹⁾ върху които има издѣлбани знакове, за които прѣдполагаме, че тѣ прѣдставляватъ нѣкакво писмо.

Първиятъ камѣкъ (обр. 2) е четвъртитъ, горѣ 0·40 м. и долѣ 0·35 м. широкъ, 0·25 м. високъ и 0·15 м. дебелъ; той се състои отъ желтеникъвъ варовникъ. На едната страна има петъ знака, които били първобитно изпълнени съ червенъ хурусанъ, който още личи на едно мѣсто. Червенитѣ знакове личали много добрѣ върху желтеникавия фонъ на камѣка. Формата на камѣка показва, че той билъ зазиданъ въ сводъ (може би на нѣкаква порта).

Обр. 2.

Вториятъ камѣкъ е цилиндриченъ стѣлпъ отъ мраморъ, отчупенъ отъ двѣтъ му страни. Дължината на стѣлба е 2·15 м., горния му диаметръ е 0·42 м., а долния 0·38 м. При горния край на стѣлба сж издѣлбани три знака, каквито се намиратъ въ срѣдата на Бѣленския камѣкъ (срѣднитѣ три знака).

¹⁾ Камънитѣ се съхраняватъ въ варненския музей и сж отбѣлжени съ № № 218 и 240. Първиятъ е намѣренъ отъ М. Гудемановъ (с. Бѣла).

Знаковетъ сж отъ 0·11 до 0·23 м. дълги и много грубо издълбани. Явно личи че тѣ сж издълбани въ по-сѣтнешни врѣмена върху стѣла.

Знаковетъ прѣдставляватъ особенъ интересъ, защото подобни на тѣхъ сж били намѣрени въ старата българска столица Абоба-Плиска. Първиятъ знакъ въ Бѣленския камъкъ е отбѣлженъ (обърнатъ) между 138-тѣхъ абобски знакове подъ № 22 [гл. таблица XLIX]²⁾ вториятъ, третия и четвъртия подъ № 74, и петия знакъ подъ № 89.

Сходността на Бѣленскитѣ и Варненскитѣ знакове съ Абобскитѣ показва, че тѣ сж старобългарски. Извѣстно е, че едно врѣме славянитѣ, както загатва и Храбъръ черноризецъ, книжовникъ отъ десети вѣкъ „нѣмали въ поганско врѣме книга, но съ черти и рѣзки четѣха и гатаеха“.

* * *

Интересно е, че прѣдметнитѣ камъни сж били намѣрени въ искусствени насипи (окопи), които се простиратъ край Черно море при рѣчнитѣ устия (напрѣки прѣзъ устията): Чифте дере съ Панаиръ дере, Фандъкли дере, между р. Камчия и Яйладере, прѣзъ Варненската долина и Батовска рѣка. Морскиятъ брѣгъ отъ устието на Чифте дере чакъ до Шабленския фаръ³⁾ е високъ (съ изключение на устията).

По посоката на насипитѣ е минавалъ римския крайбрѣженъ пѣтъ отъ станцията *Templum Jovis* (с. Гъозекянъ) прѣзъ *Erite* (до устието на р. Камчия), *Odessus* (Варна) къмъ *Dionysopolis* (Балчикъ). Възможно е, каменната постилка на римския пѣтъ да е била употребена за материалъ на насипитѣ. На нѣкои мѣста се съвпадатъ насипитѣ съ пѣтя.

²⁾ Издание на руския археологиченъ институтъ въ Цариградъ.

³⁾ Между Шабленския фаръ и езерото Тузла, на сѣверо изтокъ отъ Шабла, се намиратъ крайбрѣжни пѣсчливи могили, „кумъ тепелеръ“. Могилитѣ сж естествени образувания (дюни). Подъ пѣска се изкопаватъ староврѣмски монети, пиринчени триржбести стрѣлички (дълги около 3 см.), счупени глинени сѣдове и ломенъ камъкъ. Забѣлзватъ се и основи на една сграда съ правоъгълна форма. Между монетитѣ се намѣри една бронзова (съ двѣ глави) на скитския царъ Канитесъ. Нѣма съмнѣние, че тукъ е сѣществувало едно врѣме скитско селище. Види се, че тогава нѣмало тукъ пѣсъкъ. Въ близкото езеро била вадена соль; прѣди нѣколко години изваждали отъ него жителитѣ на с. Шабла дебели джбови дъски, които били постлани въ езерото (съобщение на свещ. Н. Цицовъ).

Насипитъ сж петъ :

I. *Първиятъ насипъ*, нареченъ „герме“ (т. е. прѣграда) се простира прѣзъ долината на р. Чифте и Панаиръ дере, между с. с. Гъозекянъ и Бѣла (гл. обр. 3). Насипътъ е около 1.5 км. дълъгъ, около 20 разкрача широкъ и до 4 м. високъ. Направлението му е почти сѣверно. До сѣверния му край е билъ намѣренъ прѣдметния камъкъ съ „неизвѣстно“ писмо (гл. обр. 2). Близко до мѣстонахождението му се забѣлѣзватъ развалини на една малка черквица, наречена св. Яни (св. Иванъ). Недалечъ отъ тукъ се вдава въ морето мистъ „Бѣли носъ“ (Акъ бурунъ). На миса, който се вдава въ видъ на клинъ въ морето се намиратъ развалини отъ староврѣмска крѣпостъ и до нея развалини на малка черквица „св. Атанасъ“. Крѣпостъта има видъ на равнораменснъ клинъ⁴). Отъ южната страна на миса се намира заливъ ; на дѣното му има зидове. Нѣма съмнѣние, че заливътъ който е пазенъ съ миса отъ опаснитъ сѣвероизточни вѣтрове е служилъ въ старо врѣме за пристанище, както е билъ заграденъ съ стѣни въ морето подобно както Шабленското.

Кораби могатъ да спиратъ въ залива и на югъ отъ с. Гъозекянъ.

По долинитъ на Чифте и Панаиръ дере се отива къмъ близкия балкански „Бѣлъ проходъ“ (Акъ боазъ) прѣзъ който

Обр. 3.

⁴) Х. Х. Шкорпилъ (Сборникъ София VIII 1892 стр. 42).

⁵) Свещ. Н. Цицовъ въ „Извѣстията на Арх. Дружество. Варна II стр. 78 и 79“.

минава шосето Варна — Бургасъ и по нататъкъ къмъ западъ се отива за „Хемскитъ порти“, които се намиратъ на водораздѣла на р. Чифте дере и на камчийския притокъ Елешница (Делиджи дере), между с. с. Белибе и Гулица ⁶⁾. Портитъ се намиратъ на сѣдловината която свързва Гулицката Планина съ Голѣмата Айтошка; тѣ се споменуватъ въ петия вѣкъ сл. Р. Хр. Бѣлия проходъ е отдалеченъ отъ морето около десетъ километра, а портитъ около 40 км. (въ права линия).

II. *Вториятъ насипъ* се простира отъ двѣтъ страни на Фандакли дере. Дължината му е около половинъ километръ, ширината около 20 разкрача и височината около 5 м. ⁷⁾. Насипътъ има почти сѣверно направление. Въ сѣверната му часть личатъ основи на една продълговата сграда (около 80 разкрача дълга). Въ турско врѣме имало тукъ пристанище съ ханища и дюкени за износъ по море на дървения материалъ ⁸⁾.

На западъ отъ насипа, на разстояние около 9 км. минава шосето отъ Варна за Бургасъ.

III. *Третьиятъ насипъ* се простира отъ окоповото укрѣпление находящо се надъ Камчийското устие (откъмъ сѣверъ) чакъ до устието на Яйла дере и отъ него до върха Палица. Устието на Яйленското дере е блатисто; то се нарича Аджи гьолъ (горчиво блато). Отъ укрѣплението се простиратъ два реда насипи (окопа) до устието на Яйленското дере, дѣто тѣ се съединяватъ. Отъ Аджи гьолъ се качва единъ насипъ и достига до Палица; тука се свършва той. Дължината на насипа е ок. два км.; той има берме между рова и насипа, както старобългарския насипъ въ Абоба-Плиска. Двата насипа сж почти успоредни и сж положени терасовидно (западниятъ надъ

⁶⁾ Между това село и с. Емине се намирало до прѣди 10 години селце Ерикли (погрѣшно забѣлзано на рускитъ карти като: Ираклионъ). Жителитъ на това село се прѣселили въ с. Гьозекянъ по причина на нездравословното положение на мѣстността. Въ турско врѣме ставалъ тукъ износъ по море на дървенъ материалъ отъ близката планина. Подъ селото се намиралъ чифликъ, който билъ съборенъ слѣдъ освобождението. Чифликътъ принадлежалъ на пенсиониранъ английски капитанъ St. Clair (Сенклеръ), който се прочулъ съ това че псувалъ заедно съ английския консулъ въ Бургасъ A. Brophy, българитъ и възхвалявалъ турцитъ (гл. книгата: St. Clair and A. Brophy. A Residence in Bulgaria. London 1869). Сжщия Сенклеръ, който получилъ отъ султана пашовска титла, искалъ да се постави на чело на единъ башибозушки отрядъ, който да воюва срѣщу руситъ въ Родопитъ, слѣдъ като е билъ вече подписанъ Санъ Стефанския договоръ (Kanitz Fr., Donau Bulgarien III стр. 174).

⁷⁾ X. К. Шкорпилъ. Сборникъ стр. 47.

⁸⁾ Vrétos P. La Bulgarie. St Pétersbourg 1856 стр. 220.

източния). Отбранителният фронтъ на насипитъ е обърнатъ къмъ изтокъ т. е. къмъ морето; това показва че тѣ сж служили за защита отъ морските нападения (десанти).

На низкия морски брѣгъ, който се простира на югъ отъ камчийското устие, между морето и блатистата гориста долина Лонгусъ не се забѣлѣзватъ никакви слѣди отъ насипа. До устието на р. Камчия могатъ да приставатъ малки кораби. При похода на Владислава въ 1444 г. били заварени кораби въ р. Камчия, които били изгорени ⁹⁾. Споредъ Николао ¹⁰⁾ се казвала тази мѣстность „Терсана ери“ т. е. корабостроителница.

Евлия Челеби който пжтувалъ по тѣзи мѣста прѣзъ срѣдата на XVII вѣкъ казва слѣдното: „вжтрѣ въ Камчията зимуватъ петстотинъ кораби, вързани съ по едно дебело вжже, тѣй като прѣзъ силната зима тѣ потъватъ въ варненското пристанище“ ¹¹⁾. Устието на р. Камчия се нарича „Боазъ“ (т. е. гърло, проходъ) ¹²⁾.

IV. *Четвъртиятъ насипъ*, нареченъ „кумъ тепелеръ“ се простира между гр. Варна и с. Галата по низкитѣ мѣста, които раздѣлятъ морето отъ езерото. Насипътъ се простиралъ първобитно отъ политѣ на галатскитѣ възвишения до височинитѣ, върху които е разположена западната частъ на града (III участъкъ). Дължината на насипа е била ок. 2½ км. Сѣверната му половина е унищожена отъ разлива на езерото. Запазената частъ се простира отъ галатскитѣ възвишения до шосето Варна—Бургасъ. Тя е около 4 м. висока. Насипътъ е пѣсчливъ; отъ вѣтрове се натрупватъ по него пѣсъкъ, та основата му се разширява. По повърхността му се срѣщатъ тукъ тамъ парчета отъ строителенъ материалъ като тухли, керемиди, мряморни плочки и др. При разкопаването му прѣзъ 1908 и 1909 г. ¹³⁾ сж били намѣрени: ломенъ камъкъ, староврѣмски тухли (30×30×3·3 см., 37×17×4·5 и др.), части отъ мряморни капители, кржгли и четвъртити стълпчета и мряморни гладени плочки (дебели: 2·2, 5·5, 9·0, 10 и 11 см.). Когато насипътъ билъ прокопанъ прѣзъ 1910 г. по случай построяване на водопровода отъ близкитѣ височини за скотобой-

⁹⁾ Сражението при Варна въ 1444 г. стр. 52.

¹⁰⁾ „Одисосъ“ стр. 150.

¹¹⁾ Период. Списание. София. XXI. стр. 724.

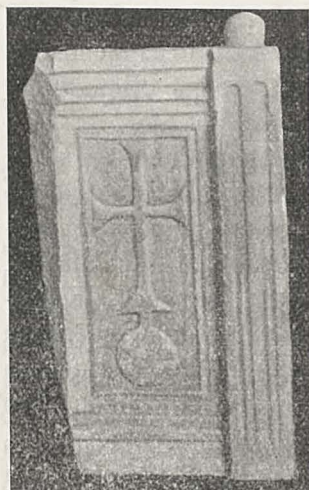
¹²⁾ Между устието и с. Петре имало въ турско вѣре село Боасъ-къой; отъ него личатъ стари гробища.

¹³⁾ Извѣстия на Варн-то Арх. Друж. 1909 II стр. 76 и III стр. 21 и 23. 6.

ната нахождаща се на морския бръгъ, забълбжило се, че ядката на насипа се състои отъ сухъ зидъ (на дебелина отъ 2·5—4 м.).

Пъска около зида е размъсенъ съ глина. Между намъренитъ материали личи стълпътъ съ знакове (обр. 2), частъ отъ релефъ и мряморна плоча съ кръстъ. На релефа се виждатъ нозетъ на единъ човѣкъ; едната му нога стои върху топка (земя?). Забълбзватъ се гънки на дрѣха. Материалътъ на релефа е варовникъ. Релефътъ е прѣдставлявалъ види се, богинята на побѣда (Нике).

Плочата се състои отъ четвеространно стълпче и отъ самата плоча (гл. обр. 4). Стълпчето е 11·5 см. дебело и 12·5 широко; то се завършва съ една главичка (полутопка). Плочата е 83·5 см. висока, 36 см. широка и 9·5 см. дебела. Отъ едната ѝ страна се забълбзва отгорѣ отчупена главичка. Прѣдната ѝ страна е украсена съ релефенъ кръстъ върху топка (земя); задната страна на плочата е гладка. Плочата произлиза отъ черковна балюстрада; подобни на нея сж били намърени въ Абоба-Плиска¹²⁾ и въ канала, който съединява морето съ езерото (частъ съ стълпче и главичка)¹³⁾.

Обр. 4.

Строителниятъ материалъ, намърень въ насипа, напълно се схожда съ материала, който билъ намърень при разкопаването на храма, който се намира близо до насипа (гл. обр. 3)¹⁴⁾. При разчистването основитъ на храма сж били намърени три мѣдни монети на Константинъ Велики, Юстинъ и Юстинианъ. Бъзможно е, че храмътъ билъ ненадѣйно унищоженъ въ врѣмето на императора Юстинианъ въ 543 г., когато морето въ гр. *Одесосъ* (Варна) ѝ гр. *Дионизополъ* (Балчикъ) е излѣзло на четири римски мили надалечъ и се е послѣ драпнало назадъ¹⁵⁾.

¹²⁾ Таблица XL фиг. 21 и 49.

¹³⁾ Извѣстията на Археолог. Дружество, Варна, 1009, III.

¹⁴⁾ Извѣстията на Археолог. Дружество, Варна, 1910, III.

¹⁵⁾ Theophanes ed. Boor. X. 1 224. Това излизане на морето е било, види се, причинено отъ землетръсение. При землетръсението въ Лисабонъ излѣзла отъ морето вълна, висока 5 м. и въ Jquique (1877 г.) 7 м. висока.

При разкопката на храма не сж били намърени никакви слѣди, които да показватъ че храмътъ е сжществувалъ и слѣдъ Юстиниана.

V. *Петиятъ* насипъ се простира отъ лѣвия брѣгъ на Екренската рѣка до блатистото устие „Балта“ на Батовската рѣка. Насипътъ е около 500 м. дълъгъ. До устието могатъ да спиратъ кораби. Въ турско врѣме е имало тукъ пристанище за износъ на дървенъ материалъ отъ Батово. Близо до устието на Екренската рѣка, недалечъ отъ пограничния воененъ постъ, въ мѣстността „мазалакъ“¹⁵⁾ се намиратъ основи на старо-турски сгради. Прѣзъ 1908 г. тукъ сж били изкопани основи на турска баня. Въ 1828 г. една частъ отъ руситѣ е направила тука десантъ. Морскиятъ брѣгъ образува заливъ, нареченъ „кьоръ лиманъ“¹⁶⁾. До селото Екрене се намира голѣмо селище, което е било, види се, подградие на голѣмото „Екренско кале“, находяще се на близкитѣ височини (Хачука)¹⁷⁾.

* * *

Изъ народа се говори, че насипитѣ (гермета) продължаватъ отъ с. Гюзекия чакъ къмъ устието на Дунава и по билото на Стара-Планина чакъ до Сърбия. Интересно е, че насипи и прѣградни стѣни има и въ Стара Планина, дѣто тѣ прѣграждатъ низкитѣ мѣста и проходи¹⁸⁾.

Евлия Челеби ето що казва за балканскитѣ насипи и стѣни:

„По направление къмъ западъ отъ Ченгенския балканъ до котленскитѣ, шипченскитѣ, торовскитѣ, кородонскитѣ и елевскитѣ — съ една дума до аладжа-хисарскитѣ планини, които отстоятъ на едно разстояние отъ десетъ конака, има единъ грандиозенъ валъ (крѣпостна стѣна) който билъ изкопанъ отъ добруджанския кралъ, за да не минаватъ солкатитѣ

¹⁵⁾ Отъ търговски „мази“, които имало тукъ. Военниятъ постъ е отдаденъ около 200 м. (къмъ изтокъ).

¹⁶⁾ Batowa Bay въ картата: „The Euxine or Black sea“.

¹⁷⁾ Селището и калето сж, види се, сръдньевѣковниятъ „Crauca“, за която се споменува въ XIV вѣкъ като „кастелионъ“ на цариградската патриаршия (Иречекъ, Cesty. str. 612). Прѣди нѣколко години билъ намъренъ въ Варна надписъ, въ който се споменува „кастелионъ Руни“ (гл. „Записки Императ. Одесскаго Общества. XXI. стр. 27 и № 360 въ Antike Denkmäler Bulgariens“).

¹⁸⁾ Абоба-Плиска стр. 534. — Една частъ отъ планината, между Ришския и Върбишкия проходи се нарича „герме балканъ“.

т. е. татаритѣ. Много пжти сме срѣщали тѣзи стѣни при прѣминаването на въпроснитѣ планини и се чудѣхме. На изтокъ отъ с. Ченге тази стѣна върви чакъ вжтрѣ въ суджуйската и копаранската планини и на черноморския брѣгъ въ Галата-бурунъ, срѣщу варненската крѣпость, се съединява съ стѣната, която отива петдесетъ мили навжтрѣ въ морето. Съ течение на врѣмето находящата се вжтрѣ въ морето стѣна се е срутила и само основитѣ се виждатъ въ морското дѣно. Минавайки отъ тамъ, моряцитѣ се прѣдпазватъ отъ тази стѣна, като плуватъ далечъ отъ брѣга¹⁹⁾.”

Византийцитѣ укрѣпили Стара Планина срѣщу сѣверния неприятель съ прѣградни стѣни и насипи на които отбранителния фронтъ е слѣдователно обърнатъ къмъ сѣверъ. Когато старитѣ българи прѣвзели страната между Дунава и Стара Планина, тѣ укрѣпили планината срѣщу Византийцитѣ съ насипи на които отбранителния фронтъ (т. е. ровътъ) е обърнатъ къмъ югъ.

Въ най-източната частъ на планината (гл. обр. 3) се простира една стѣна отъ с. Гозекянъ чакъ до долината на Иеникѡйското дере. Този зидъ е усиленъ съ едно укрѣпление на върха на Янку Тепе; това укрѣпление, е види се, срѣдновековниятъ *Козякъ*²⁰⁾.

Отъ друго укрѣпление, което се намира до Иеникѡйското дере излизатъ къмъ западъ два насипа (окопа)²¹⁾, отъ които единъ сѣверенъ (гл. обр. 3 № VII) е византийски, а втори — юженъ — старобългарски (гл. № VI). Вториятъ се простира надъ южния склонъ на рѣта на възвишението, което раздѣля долината Чифте дере отъ Алчакъ дере (притока на Иеникѡйското дере). Насипътъ достига близу до шосето Варна—Бургазъ, дѣто се съединява съ укрѣплението „Градище“. На насипа има „берме“ (широко около 6 м.), каквото се срѣща у старобългарскитѣ насипи въ Абоба, до с. Кадикѡй и др. Планината е служила като силна опора на българитѣ срѣщу византийцитѣ. При похода на византийския императоръ Юстинианъ II въ 708 г. той потеглилъ съ флота къмъ Анхиалъ, дѣто направилъ десантъ, като разположилъ войската

¹⁹⁾ Период. списание. София XXI. стр. 648.

²⁰⁾ Гл. Шкорпилъ. Сборникъ. София 188 г. VII стр. 57.

²¹⁾ Наречени „земни прѣгради“ (топракъ герме).

си на близкото равнище. Българитѣ не се рѣшили да излѣзатъ срѣщу тѣхъ, а твърдо засѣднали въ планината и като причакали удобно врѣме нападнали неочаквано върху неприятеля, избили голѣмо множество и взѣли мнозина въ плѣнъ и голѣма плячка. Императорътъ едвамъ успѣлъ да се скрие въ крѣпостъта (въ Анхиалъ)²²⁾.

Турцитѣ наричатъ Стара Планина „Куру Туна“ (т. е. су-ха Дунава), като казватъ че тя е укрѣпена като р. Дунавъ, Българитѣ имали нужда да осигурятъ Дунава не само срѣщу сѣвернитѣ неприятели, но и срѣщу византийцитѣ. При похода на византийцитѣ прѣзъ 756 г. флотата се отправила отъ Цариградъ къмъ устието на Дунава, за да нападне българитѣ отъ тила. Византийцитѣ опустошили съ пожаръ придунавски области. Това е била една демонстрация направена съ цѣль да се отвлече вниманието на българитѣ отъ южната (балканска) граница, дѣто билъ дошелъ виз. императоръ Копронимъ съ сухопѣтна войска. Българитѣ се срѣзнали съ византийцитѣ при окоповата крѣпостъ Маркели (карнобадскиятъ хисаръ²³⁾).

За главна опора на българитѣ срѣщу сѣвернитѣ неприятели и византийцитѣ сж служили окоповитѣ укрѣпления „Градише“ до с. Каджкѡй (между гр. Тутраканъ и Силистра) и окоповиятъ лагеръ до с. Николицелъ (до Исакча)²⁴⁾.

При похода въ 766 г. византийския императоръ Константинъ Копронимъ се упѣтилъ по море и суша. Той въоръжилъ една флота отъ 2,600 транспортни кораби, които напълнилъ съ моряци и войници и ги изпратилъ покрай градоветѣ Анхиалъ и Месемврия къмъ българскитѣ брѣгове. А императорътъ се упѣтилъ съ сухопѣтна войска къмъ Берегавския проходъ (Ришкия). До като Копронимъ чакалъ при прохода, щото морскитѣ му сили да направятъ десантъ на българскитѣ брѣгове и по тоя начинъ да нападне отъ двѣтъ страни на българитѣ. На морето станала страшна катастрофа. Византийска та флота при самитѣ български брѣгове потърпѣла голѣмо корабокрушение отъ силенъ вѣтъръ²⁵⁾ и всичката почти вой-

²²⁾ В. Н. Златарски. Период. Списание, София 1902. стр. 486. LXIII.

²³⁾ Стр. 632.

²⁴⁾ Абоба — Плиска ст. 492 и 519.

²⁵⁾ Най-опаснитѣ бури докарватъ сѣверо-източнитѣ вѣтрове (грего-леванги, 65—66°). Прѣди нѣколко години при този вѣтъръ потъналъ при Емине грѣцкиятъ параходъ „Елписъ“. Прѣдъ него вървѣлъ германски параходъ (отъ Цариградъ за Варна); той билъ отъ вѣтъра хвърленъ въ морето и излѣзълъ чакъ до Батумъ.

ска потънала въ вълнитѣ на морето, така че императорътъ заповѣдалъ да ловятъ труповѣтъ на удавенитѣ съ рибарски куки и да ги погребватъ. Това нещастие, което унищожило половината отъ византийската армия, спряло по-нататъшнитѣ дѣйствия на императора.²⁶⁾

Отъ горния походъ се вижда, че византийцитѣ изпращали много войска къмъ българскитѣ брѣгове. Българитѣ трѣбвало слѣдователно да укрѣпятъ низкитѣ мѣста на брѣга. Това е станало съ горѣописанитѣ насипи. Византийцитѣ могли по долината на р. Камчия²⁷⁾ да се доближатъ до сърдцето на старобългарското царство: Абоба-Плиска и до Прѣславъ.

Въ бждашигѣ войни на сегашна България съ Турция черноморското крайбрѣжие, на сѣверъ отъ Еминския носъ, трѣбва да бже пазено отъ турскитѣ десанти на сжжитѣ мѣста, които старитѣ българи пазили отъ византийцитѣ.

²⁶⁾ В. Н. Златарски, стр. 748.

²⁷⁾ Българитѣ могли изкуствено да наводнятъ Камчийската долина Лонгусъ, която се намира задъ ниския морски брѣгъ, на югъ отъ Камчийското устие. Съ това тѣ могли да осигурятъ тази частъ на брѣга дѣто нѣма насипи. И въ днешно врѣме, когато се запуши устието на р. Камчия съ пѣськъ отъ морето, дига се камчийската вода като залива Лонгуса. На това наводняване отпомага околното население като очиства устието.